

En oppvekst i fattigdom – livslang påvirkningning

Fattigdom i barndommen:

- Hva er det og hva betyr det?
- Levekårutsatte barnefamiliers egne erfaringer

Dårlige levekår:

- Økonomi
- Arbeid
- Utdanning
- Bolig
- Helse
- Fritid

Gutt 14 år

Fra 2013 se rapport: <https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/filer/2173.pdf>)

- Gutten er hjemme fra skolen når vi kommer til familien første gang. Han har da vært hjemme fra skolen i nesten 2 uker fordi han ikke har vinterjakke, lue, votter eller vinterstøvler. Han har for kort genser og for korte bukser på seg. Ute er det bort i mot 20 minusgrader. Han ler litt og sier; ” jeg drar sokkene utenpå buksa, så ser ikke de andre at den er så kort”. Han har regulering, men foreldrene klarer ikke betale timene, så han får ikke gått til oppfølgingstimer. Han forteller at til helgen er det turnering med idretten han er med på, men han får ikke deltatt for han har ikke drakt lenger. Den han hadde er blitt altfor liten. Han kunne tenke seg å lære seg å spille gitar, men mangler gitaren.

Jente 15 år

- **Vi mangler så mye. Jeg har ikke egen seng fordi det ikke er plass til det på det ene soverommet vi har, og stua er for liten til både sofa og seng. Jeg må derfor sove i samme seng som mamma. Og så er det kaldt i leiligheten, vi må være forsiktig med strøm fordi vi har ikke råd til å betale det selv. Og så har ikke jeg vinterklær, jeg har heller ikke egen pc, jeg har ikke noe utstyr. Jeg synes alt er vanskelig og flaut (informanten er på gråten når hun snakker).**

Barn som lever i fattigomsutsatte familier øker

- Nasjonalt: Minst 100.000 barn lever i fattigomsutsatte familier, målet er barn og unge som lever under slike forhold mer enn tre år sammenhengende , økning år for år.
- Hamar: Ca. 11% av barnebefolkningen, noe over landsgjennomsnittet.
- Både etnisk norske og ikke etnisk norske.
- Økningen primært i gruppen ikke etnisk norske.
- Forklaring: Folk får ikke lønnet arbeid, folk lever av offentlig inntektssikring.
- Fattigdom handler om penger. Det handler også om helse, bolig, fritid, skole, arbeid. I mange familier er det opphopning av dårlige levekår, derfor sier vi levekårutsatte barnefamilier.
- VIKTIG: Det er alltid masse ressurser, kunnskap og kompetanse også! Det er avgjørende at vi løfter frem dette.

Ungdata om sosiale forskjeller i unges liv - 2106

- Resultatene føyer seg inn i rekken av studier som viser at dagens tenåringer generelt har det veldig bra og lever aktive og meningsfulle liv.
- Et hovedfunn er likevel at på omtrent alle de områdene som rapporten tar for seg, er det systematiske sosiale forskjeller i ungdoms levekår og livskvalitet.

Karin Gustavsen, Molde 15. oktober 2019

Budskap

Ole Rikard Haavet Forum for
barnefattigdomsbekjempelse Redd Barna, 8 sept 2009

Jeg vil i innlegget vise hvordan fattigdom er en alvorlig trussel mot barn og unges helse på kort og lang sikt. Helsen er truet av den virkning stress knyttet til fattigdom i oppveksten har på utvikling av hjerne og immunapparat. Denne type stress er vist å resultere i svekkede kognitive funksjoner, økt risiko for infeksjoner, hjerte- og kar sykdommer, diabetes type II og kreft. Stress på grunn av fattigdom kan ha ulike karakterer. En type er ikke å ha råd til å delta sosialt. En annen type er negative livserfaringer, hvor antallet er vist å øke med økende fattigdom. Effekten av stress er avhengig av varigheten. - I Norge har i tillegg ikke alle fattige råd til å gå til lege eller til å kjøpe medisiner og de rapporterer å bli avvist når de ber om hjelp fra det offentlige. Å utrydde barn og unges fattigdom vil løse store helseproblemer og trolig ha en netto samfunnsøkonomisk gevinst.

SIMBA – 15 år

- Jeg er ikke med på noe, jeg kan ikke være med på kino på lørdagskvelder, jeg sier at jeg ikke kan. Jeg er da hjemme med min mor.
- Og denne turen til Polen. Det var foreldre som arrangerte, alle var med, jeg var ikke med, vi søkte om det i Drammen kommune, men jeg fikk det ikke. Jeg var tre dager på skolen, resten var helgen og høstferien. Vi var nesten ingen på skolen. Det var bare jeg og et par til. Jeg hadde lyst til å være med til Polen. Det var veldig grusomt å være igjen hjemme.

Bare ét år i fattigdom i barndommen har langvarige negative konsekvenser for voksenlivet

- Ny forskning viser, at oplever børn bare et enkelt år i fattigdom, så sætter det sig langvarige spor i voksenlivet. Og for første gang kan man vise, at det er på grund af netop fattigdommen og ikke andre faktorer.
- <https://www.information.dk/indland/2018/03/bare-aar-fattigdom-barndommen-langvarige-negative-konsekvenser-voksenlivet>

Hjernen og stress

- Vi vet nå at hjernens responsmønster etableres i tidlig barneår. Vi vet også at hjernen er formbar hele livet og især frem til 23 år og at den er bruksavhengig; *erfaringer bygger hjernen*. Bruce D. Perry, pionéren som skapte begrepet

‘the use dependent brain’:

There is nothing more biological than experiences.

- Hjernen har ca. 100 milliarder nerveceller og utvikler normalt ca. 200 000 nye kontaktpunkter i timen de første par leveårene. Manglende stimulering og skadelige stoffer som dannes ved frykt og stress medfører færre nye kontaktpunkter og i verste fall nervecelledød.

Levekårstress

- Perkins m.fl. (2013) har oppsummert litteratur som omhandler fattigdom, nevrobiologi og barns språkutvikling.
- De konkluderer med at både familiært stress (stressmodellen) og små læringsressurser (familieinvesteringsmodellen) har innvirkning på hjernens fungering.
- I både akutte og kroniske stressituasjoner, ser vi økning av kortisolnivået som er direkte skadelig for hjerneutviklingen.

Levekårstress

- Den mest grunnleggende relasjonen barnet har til omverdenen er samspillet med foreldre eller omsorgspersoner.
- For de yngste barna vil dette være den grunnleggende relasjonen som bygges opp og som gjør barnet robust eller sårbar senere i livet.
- Svekket foreldrekapasitet kan medføre at foreldrene ikke makter å være tilstede for barnet eller ungdommen i tilstrekkelig grad.

Fattigdommens psykologi = utenforskapets psykologi

Underlid kategoriserte
fattigdommens psykologi i fire
essenser, en studie av voksne:

<https://www.helsetilsynet.no/om-oss/karl-evang-prisen-og-seminar/Karl-Evang-seminaret/Oppleving-fattigdom-moderne-Noreg/>

- Opplevd utrygghet
- Tap av autonomi
- Sosiale devaluering
- Truet selvbilde og mestring

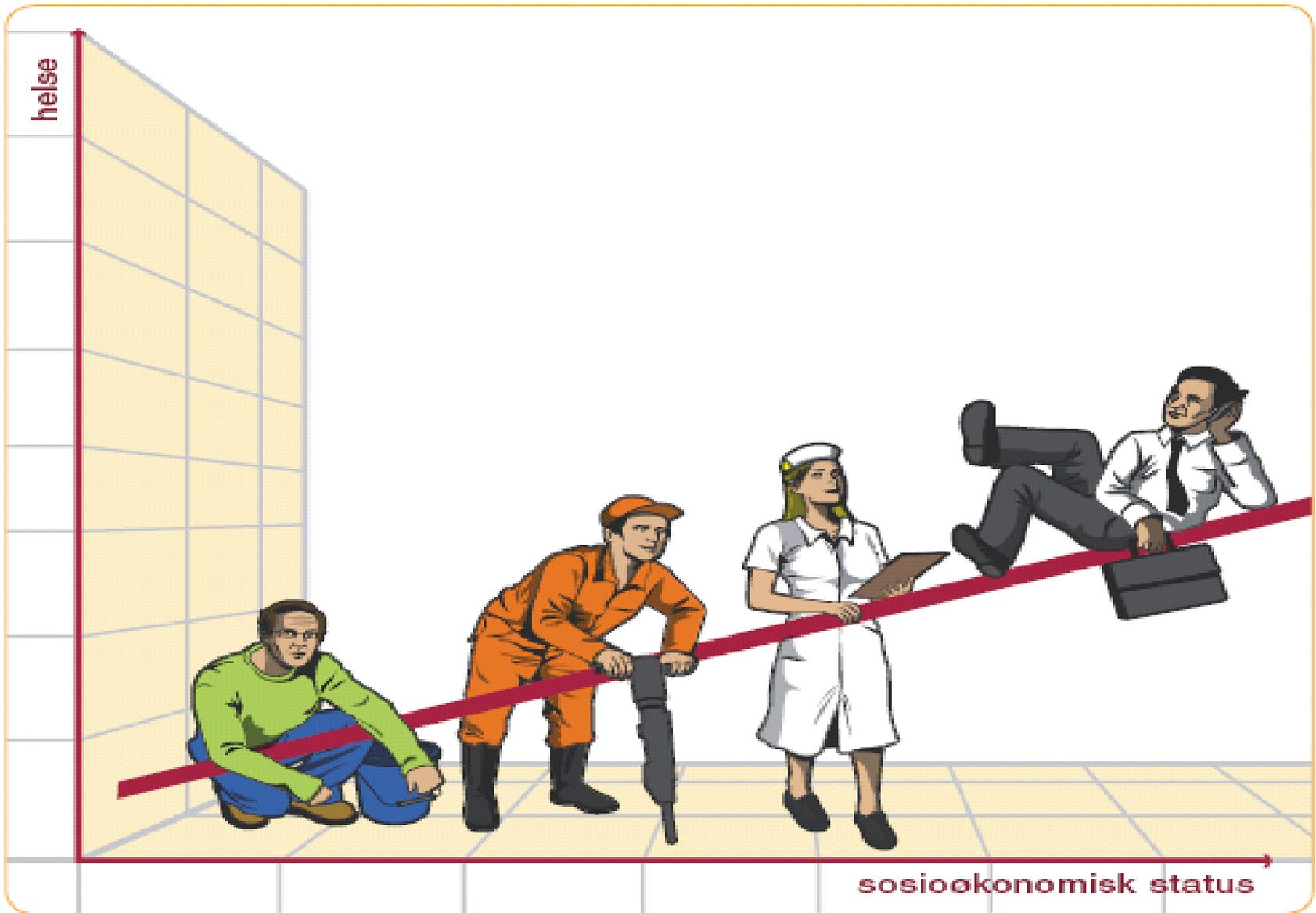
- Mitt ønske er enkelt og greit at jeg kan få meg en jobb og kunne gi barna det de trenger. Gi de det de trenger og skape gode minner.
- Vi kunne godt tenke oss et annet liv. Vi prøver ikke å tenke over det. Blakk og sjuk, uten jobb og fremtidsvyer - det er ikke noe du ønsker deg. Det verste er at du ikke får forståelse. Du møter ofte negative holdninger.

Sitater fra familier i en kommune på Østlandet 2016

Levekårstress

Foreldre som lever under vedvarende levekårstress er utsatt for kapasitetsendring, det vil si at de i mindre grad enn det de både ønsker og har evne til, makter å være tilstede for barna. Dette gjelder selvsagt ikke alle levekårsutsatt foreldre. Men vi har møtt svært mange fortvilte foreldre som er slitne og bekymret over hverdagens levekårstress:

Vi har ikke pc. Vi har nett, men ikke pc, det har vi ikke råd til. Vi har ikke råd til å ha bursdag for egne barn. De får gå i andres bursdag, men da finner vi billigst mulig gave. Ingen av barna deltar i aktiviteter. Hadde vi hatt råd så hadde de fått lov til hva de måtte ønske. Eldste jenta vil gjerne gå på skøyter, men det går ikke, utstyr koster jævlig mye penger. Barna merker vi har dårlig økonomi. Barna har ikke sanne ting som sykler og sånt, barna har ingen sanne ting.” (far begynner å gråte).

Karin Gustavsén, Molde 15. oktober 2019

Sosial ulikhet i helse - barn

- **Høyere forekomst av astma, allergi og eksem hos barn i familier med lav sosioøkonomisk status.**
- **Høyere forekomst av hodepine, magesmerter og ryggsmarter hos barn i familier med lav sosioøkonomisk status.**
- **Vedvarende fattigdom påvirker helsen negativt, primært knyttet til psykosomatiske plager og vekst (målt ved høyde).**
- **Mindre søvn: en time mindre søvn hver natt (undersøkelse av 6000 barn i Hordaland, publisert 2013)**
- **Lavere grad av deltagelse i organiserte aktiviteter**

En amerikansk studie fant en overhyppighet av dårlig helse blant lavstatusbarn, og denne dårligere helsetilstanden var relatert til et seinere lavt utdannings nivå

Karin Gustavsén, Molde 15. oktober 2019

Ny rapport om barnefattigdom og nabolagseffekter

- Barn og unges livssjanser og fremtidsmuligheter påvirkes av nabolaget de vokser opp i, skriver forskerne Ingar Brattbakk og Bengt Andersen i en fersk rapport utført på oppdrag fra Bufdir. <http://www.hioa.no/Aktuelle-saker/Ny-rapport-om-barnefattigdom-og-nabolagseffekter>
- Internasjonale og norske studier viser at barn og unges livssjanser og fremtidsmuligheter påvirkes av nabolaget de vokser opp i, både i positiv og negativ retning. Det er tydelig påvist at mens noen får drahjelp av oppvekststedet sitt får andre redusert sine muligheter.

Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt

Espen Dahl, Heidi Bergsli og Kjetil A. van der Wel
Fakultet for samfunnsfag/Sosialforsk

De sosiale, økonomiske og utdanningsbaserte forholdene i familien som barn og ungdom vokser opp i, har betydning for helsen deres. De samme forholdene kan fremme eller hemme barnets sosiale, emosjonelle og kognitive utvikling.

(...)

Det er en tendens til at fordeler og ulemper hoper seg opp gjennom livsløpet. Ulikheter i risikofaktorer og helseproblemer blant barn og unge kan derfor bli markante sosiale, økonomiske og helsemessige forskjeller senere i livet. Slik reproduseres ulikhetene mellom generasjonene.

(...)

De fleste vil være enige om at det ikke finnes en god etisk begrunnelse for en slik ulikhet i livssjanser.

Karin Gustavsen, Molde 15. oktober 2019

Fra en logg

Klær og diverse er noe mor føler hun ikke har nok penger til. Dette opplever hun som veldig vanskelig. Hun sier at dersom noe skulle ryke i hjemmet så har de ikke penger til dette. Mor frykter for hva de skal gjøre dersom noe blir ødelagt. Hun låner ikke penger av andre. En sjelden gang dersom det er svært vanskelig kan hun henvende seg til familien.

- *“Min eldste sønn har nå en jakke med hull i. Sesongen nærmer seg slutten, og da vil vinterklær komme på tilbud. Da kan jeg kjøpe ny jakke. Han får gå med den hullete jakken fram til jeg får kjøpt ny.”*

Fra en logg

- *Mor ønsker å være selvstendig, og har høy terskel for å be om hjelp. Hun ønsker å klare seg selv, og vil ikke være avhengig av andre. Dette kommer tydelig fram gjennom historier om hvor tungt familien har hatt det. Det har vært tider der økonomien til familien har vært så trang at mor nesten ikke har spist mat for at barna skal få nok mat.*

Hjerneforskning og traumeforståelse gir også håp!

- **DET ER HÅP: Hjernen er under utvikling hele livet, og især under oppvekst!**
- **Studier viser at barn som lever under stressbelastninger får en formidabel «hjernevekst» dersom stressbelastningen reduseres og aller helst blir helt borte.**
- **Vi som møter barn, unge og barnefamilier har derfor et stort ansvar i å legge til rette for gode hjernevekstbetingelser!**

Menneskesyn og verdier

- **Alle mennesker har talenter , ressurser og ønske om å være en del av en større helhet. Vi må derfor avlive myter om folk, og høre etter på hva de har å si.**
- **Barn og unge har rettigheter etter barnekonvensjonen.**

Hva kan vi gjøre?

- Grunnlagsdokument: Hva er aller viktigst? Fokuser på: Menneskesyn, verdier, prinsipper, arbeidsformer, ansvar.
- Aller viktigst: Samarbeid med de det gjelder: *Ingenting om meg, uten meg.*
- Sosial innovasjon: Ta i bruk folks kompetanse og skap arbeidsplasser sammen med innbyggerne (brukere): Mange har lang og solid kompetanse. Eks. fra Ullensvang som har inngått samarbeid med sosial,- og samfunnsentreprenører. (SE-Sentret; KREM, MERK, Baby Vintage).
- Vi må jobbe både for å bekjempe fattigdom og å bistå de som i dag er utsatt (kompensatorisk).

Arbeidsform

Spørsmålene:

- Hva er viktig for deg?
  - Hva virker for deg?
  - Hvordan skal vi komme dit?
-
- **Mitt Liv! Samarbeid med innbyggeren (brukere)**
  - Alle familiemedlemmer må komme til orde!

- Felles lederskap på tvers av virksomheter. Felles eierskap på tvers av fag og profesjoner.
- Bekjempelse vs kompensierende: Viktig at vi vet hva vi gjør, når!
- Tiltak på ulike nivåer: Individ, system, struktur.
- Løpende sjekkpunkter: Virker det vi gjør? Dersom det ikke virker, må vi gjøre noe annet!

Lurt: Samarbeid med innbyggere

- Lytt til alle familiemedlemmene
- Tro på det de sier
- Samarbeid med familiene i alt dere gjør (*ingenting om meg uten meg*)

Lurt: Samarbeid med innbyggerne

- Innbyggere (brukere) vil bli snakket med og ikke til.
- Innbyggere (brukere) har masse ressurser
- Innbyggere (brukere) ønsker å ta i bruk sine talenter og ressurser og være en del av samfunnet
- Barn og unge vil være med å påvirke
- Barn og unge er reflekterte
- Barn og unge har behov og ønsker for seg og sin familie

Lurt: Samarbeid i og mellom tjenester:

- Dette er et område som alle kommuner og nav i landet ønsker å bli enda bedre på.
- Krever en omforent forståelse av levekårtematikk:
Felles kompetansestyrking
- Felles kunnskapsgrunnlag, herunder menneskesyn og verdier, og felles arbeidsform er sentralt. Kan nedfelles i et grunnlagsdokument.

En ansatt som hadde jobbet i barnverntjenesten i mange år fra Drammen kommune:

- *«Jeg og andre i tjenesteforvaltningen har kjent denne familien i mange år og har vært på mange hjemmebesøk. Men ingen har sett dette! Ingen har vært opptatt av familiens levekår. Vi har unnlatt å se hvor elendige forhold barna lever under, som handler om levekår. Jeg får dårlig samvittighet, jeg blir lei meg og får bare lyst til å gråte».*

Utsagn fra en evaluering av to programmer rettet mot tidlig innsats

- *Vi ser det allerede i barnehagen, hvem som har og får problemer.*
- *Jeg står inne på klasseværelset, ser ut av vinduet og ut i skolegården. Og jeg ser med en gang hvem om vil falle utenfor.*
- <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2439288>

Lurt: Felles fagutvikling

- Vi må sikre felles retning, tempo og smarte arbeidsformer som er nyttige for familiene. Det sikreste mål på om det vi gjør sammen med familiene virker, er å spørre familiene selv om det virker og for hva!
- Stangehjelpa anvender FIT. Dette kan kombineres med gjort – lært – lurt.

Lurt: Tjenestene der innbyggeren er

- For å sikre tjenester som er nyttige for folk, må vi utvikle tjenester som svarer opp innbyggernes behov.
- Behovsdrevet tjenesteutvikling: Hva er viktig for deg?
- Folk skal også tilbys besøk hjemme. Men obs; når vi går inn i folks private liv, kan vi få tilgang til mange flere sider ved deres hverdag. MEN: Vi skal ikke gå inn døra til folk dersom vi har med oss fordommer, dårlige holdninger og mange meninger om deres liv. Da må vi først rense opp i oss selv.

LURT: Skole

- Levekårstress påvirker læring, skolen må derfor være en del av satsing på å bekjempe dårlige levekår og å hjelpe de som i dag lever under slike forhold.
- Styrk fokus på skolehverdagens økonomi og hvordan det kan påvirke elevenes læring. Tilsvarende for barnehagene.
- Felles lunsj (skole)
- Inviter skolelevne til innspillseminar
- Lytt til det de sier og aksjoner = gjør noe med det
- Vurder om praksis med bruk av spesialundervisning egentlig er lurt ! Kanskje er det helt andre grep som skal til!
- Samarbeid med nav

Lurt: Barnehage og skole

- Skaff oversikt over praksiser i barnehager og skoler: Hva gjøres i dag, hva har vi lært av dette og hva er lurt å fortsette med eller hva er lurt å slutte med? (Gjort – Lært – Lurt)
- Hverdagslivets detaljer: Hvordan vi skal gjøre det, er helt nede i detaljene; helt nede på drikkeflaska .
- Alt vi legger opp til aktiviteter, eks. bilder i barnehagene, det koster mange penger. Hvordan praktiseres det her? .
- Få oversikt over hverdagslivets mikroøkonomi for barn og unge.
- Bursdagsselskaper et vanskelig tema, hvordan løse dette? Eks. Bør det gjennomføres dialogmøter med foreldre, der de også for kunnskap om dårlige levekår og konsekvenser av dette?

LURT: Helse

- Helsetjenesten viktig i folks liv, fra vugge til grav
- Helsetjenester som er tilgjengelig for ungdom svært viktig.
- Helse og samarbeid med NAV svært viktig.
- Knytt levekårsutvikling til folkehelsearbeid
- Kople på tannhelsetjenesten!

Tannhelse

- Helse og ernæring
- Sosialt
- Selvbilde
- Identitet

Lurt: Fritid

- Vi må legge til rette for at alle har muligheter
- Inviter barn og unge inn i utviklingsarbeid om hva som er lurt!

LURT : Oppfølging alle familier!

- Nav: Få oversikt, systematiser og prioriter innen et gitt tidsrom: Alle familier bør få tilbud om grundig levekårsamtale. Denne skal munne ut i en samarbeidsavtale mellom dere, relevante kommunale tjenester og familien.
- Hensikten er å bidra til at familiene får mulighet til å si i fra om sine behov, herunder hva de trenger for å bedre sine levekår og for å bli selvhjulpne gjennom arbeid og aktivitet.
- På vei til arbeid skal familiene sikres helsefremmende levekår.
- Merk: Forskningsprosjektet Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier som var utprøving av en bestemt modell (HOLF-modellen) viste at den modellen gav lite resultater på arbeid og økonomi. Viktig å merke seg at dette var en modell som skulle prøves ut, ikke en dynamisk arbeidsform.

Barns rettigheter brytes daglig

Bildet er hentet fra
Fagbladet: Barns rettigheter
brytes daglig:

<https://fagbladet.no/barns-rettigheter-brytes-daglig-6.91.196940.f6e6e941ec>

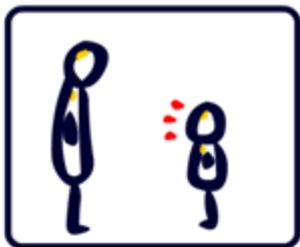
Sjumilssteget:

Sjumilsstegets mål er å få saksbehandlerne i fylkesmannsembetene og kommunene til å bruke barnekonvensjonen aktivt i all saksbehandling som angår barn og unge.

De ti artiklene i Vårres unga – vårres framtid

Art. 12

medbestemmelse

Art. 18

god omsorg

Art. 19

vern mot
overgrep

Art. 20

særskilt vern
og støtte

Art. 23

fullverdig liv

Art. 24

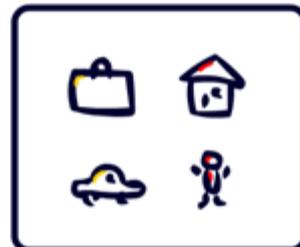
god helse

Art. 26

sosiale
tjenester

Art. 27

levestandard

Art. 28

god utdanning

Art. 31

kultur og fritid

Nivåer

- ❖ Individ/familie: Enkeltpersoner og familier
- ❖ System: Lokalsamfunn, kommunale tjenester, lokalt næringsliv
- ❖ Struktur: Rammebetingelser

□ Lokalt, regionalt, nasjonalt

- Bekjempende
- Kompensatorisk

Kunnskapstriangelet

- o Innbygger (bruker) erfaring
- o Praksisfeltet (profesjonelle)
- o Forskning

Demokratisk samarbeidskultur.

Praksis- og erfaringsnær kunnskaps- og tiltaksutvikling

- Tar utgangspunkt i erfaringer fra brukere og praksiserfaringer fra profesjonelle praksisutøvere
- Systematisk tilnærming til dokumentasjon og analyse
- Anvende relevant forskning på området i analysen
- Hva betyr denne samlede kunnskapen? Dette er et spørsmål som alle aktører må involveres i.

Noen film- og lesetips:

- **Filmen: Barndommens pris:**

<http://www.nrk.no/fordypning/barndommens-pris-1.12535756>

- **Redd Barna om Barnefattigdom:**

<https://www.reddbarna.no/soek?q=barnefattigdom&types=7%2c11%2c114%2c42%2c45%2c44>

- [Se Folkehelseinstituttets nettsider om sosiale ulikheter i helse](#)

- [Se navs nettsider om fattigdomsutvikling](#)

- https://bibsyst-almaprmo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/search?query=any,contains,karin%20gustavsen&tab=default_tab&search_scope=default_scope&vid=BIBSYS&lang=no_NO&offset=0

- https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnefattigdom/#/

- <https://majblomman.se/om-oss/darfor-finns-vi/>

- <https://www.unicef.no/denene/video/12951> Inspirasjonsfilm